

Kulturpolitisk debattartikel

Skriven av Oldoz Javidi februari 2018.

Publicerad i ETC Göteborg

Gruppen Tystnad Tagning har tagit fram statistik som visar hur de kvinnliga konstnärerna tilldelas bara hälften av produktionsmedlen från SFI. Hur SVT under åren 2010–2017 med 65 dramaproduktioner enbart haft tre huvudroller som spelats av icke-vita skådespelare och hur representationen för transpersoner är så gott som obefintlig. Statistik som påtagligt synliggör frånvaron av intersektionell fördelningspolitik. Även flera publikationer från Myndigheten för Kulturanalys stärker bilden av ojämlikhet mellan könen samt försämring av representation av personer med utländsk bakgrund bland anställda på våra statliga kulturinstitutioner.

Som frilansande skådespelare har jag under åren arbetat på de större scenerna i Stockholm, Göteborg, Malmö och flera andra i resten av landet. Jag har varit på stadsteatrar, region- och länsteatrar och fria teatrar. Överallt har ambitionen och strävan från både ledningshåll och huset i övrigt alltid varit: "Vi måste öppna upp huset." På senare år har den strävan även utökats med: "Vi behöver nå en bredare publik". Så med bästa intention och högsta ambition sitter vi i möten, vi har personaldagar och inspirationsdagar, vi pratar, diskuterar och har väl utarbetade powerpoint-presentationer. Ett år går och kanske har vi startat några sidoverksamheter som afterwork, fredagskabaréer, soppor, publiksamtal... Fantastiska initiativ som till viss grad bidrar till att "öppna upp huset", om det inte vore för att det fortfarande är mer eller mindre samma homogena publik som hittar dit.

Kanske behöver vi först förstå att det som idag utgör huvuddelen av vårt kulturutbud är uppbyggt av och vilar på fundament som i sin själva existens är otillgänglig och exkluderande. Det råder brist på intersektionalitet – en kritisk maktanalys som belyser hur faktorer som hudfärg/etnicitet, kön, klass och andra diskrimineringsgrunder samverkar i (åter)skapandet av ojämlikhet – i både tanke och handling. Vithetsnormen styr. I väntan på statistik räcker det att gå in på de flesta kulturinstitutionernas hemsida där både namn och bilder på verksamhetens personal talar sitt tydliga språk om vilka kroppar som ges vilket utrymme, och vilket utrymme vilkas kroppar får.

Vad betyder det?

Minns ni filmen Avatar? Vita män förstör och skövlar ursprungsfolkens hem och skogar, tills hjälten i filmen, (efter att ha blivit av med sin reella makt) får syn på förtrycket och maktövertagandet som han och hans likar utövar och blir sedan räddaren som frälsar de icke-vita från förtrycket. Hur många sådana historier har vi inte hört och sett, hur många fler kommer vi fortsätta att bli matade med? Berättelsen kan vara någon annans, andra kroppar kan till och med synligt inta scenen, men vem kammar fortfarande hem credden? Vem får fortsatt anställning när den särskilda satsningen är över? Hur långsiktiga blir effekterna av alla "mångfaldsprojekt", som teatrar idag utför i samarbete med föreningar och organisationer som representerar "de andra", när projekten förläggs utanför själva teaterhuset? På vilket sätt bidrar det till ökad inkludering och tillgänglighet på våra teatrar? Det här är inget nytt. På samma sätt som patriarkatet är uppbyggt och skapat av män för män, är den västerländska kulturen (utbudet, framställningen, förhållningssättet, konsumtionen osv) uppbyggd och skapad av vita kroppar för vita kroppar. Och på samma sätt som kvinnor och transpersoner ändå existerar, tar plats och varje dag för en ojämlik kamp för vårt eget existensberättigande, existerar även vi icke-vita kroppar i kulturens rum,

där vi på samma ojämlika grund slåss för vårt existensberättigande. Patriarkatet och därmed även kvinnors kamp för lika villkor har existerat sedan urminnes tider. Likaså har förtrycket mot och exkluderingen av icke-vita människor genomdrivits och normaliserats sedan kolonialismen.

Visst har vi kommit en bit på väg, en liten bit i alla fall. Vi har lärt oss att det finns behov för, och efterfrågan på, andra berättelser än sagorna om de vita heterosexuella parens lycka och olycka, men vem äger fortfarande perspektivet? Vilka får spela hjältar, vilka får spela skurkar? Vilkas villkor och behov får skapa efterfrågan? Vilka kroppars efterfrågan tas det hänsyn till?

Våra kroppar får finnas, och till och med ta plats, när de kan användas som kulturpolitiskt kapital. När vi ska fylla kvoter och användas som antirasistiska alibin. På våra arbetsplatser, i fikarummen,

på sociala medier nyttjas vi tacksamt till att utbilda den bekväma vita personen om hens ignorans och okunskap om den rasistiska struktur hen dagligen hjälper till att upprätthålla. Några icke vita personer lyckas ta sig hela vägen upp till maktpositioner. Men precis som många kvinnliga chefer förblir blinda inför sitt patriarkala ledarskap, omedvetna om den patriarkala maktstruktur de fortsätter befästa, förblir även många icke-vita personer omedvetna om de rasistiska strukturer som råder. Maktförhållanden som fortsätter att med deras eget stöd förtrycka människor i alla led under dem.

Som alltid handlar allting om makt. Vem besitter den reella makten, vem har tillgång till resurserna och vem har förutsättningar till att tillgodogöra sig tillräcklig kunskap om hur makt och kunskap utnyttjas bäst?

Att kroppar utanför normen så länge har fått existera och utöva sitt hantverk på nåder inom våra olika kultur- och konstarter har lett till en påtvingad anpassning till den rådande vita normen. Det egna och mångfacetterade konstnärliga uttrycket har många gånger gradvis reducerats och i vissa fall helt utplånats.

Lösningen är naturligtvis inte att ta ifrån människor deras anställningar eller tillsätta en ledning av endast icke-vita kroppar om resten av verksamheten fortfarande saknar kunskap och erfarenhet av intersektionalitet. Det som bör stå först på agendan är utbildning. Utbildning om vithetsnorm och rasistiska strukturer för all personal på alla våra arbetsplatser, både institutioner och fria aktörer.

Så länge representation och kunskap om intersektionalitet saknas hos både ledning och verksamhetens personal, så länge kunskap och förståelse för det faktum att vi alla bär på och styrs av rasistiska strukturer ständigt förväxlas med individens egen rädsla för att se sig själv eller bli sedd som "rasist", kommer våra konst- och kulturinstitutioner förbli otillgängliga för en heterogen och mångfacetterad publik.

Genom feminismen har många män börjat förstå att de behöver höja sin blick från sitt eget jag, våga se, erkänna och förstå den sexistiska och patriarkala maktstruktur de dagligen deltar i. Nu är det hög tid att vita människor genom antirasismens kunskaper orkar och vågar höja sin blick, vågar möta, acceptera och förstå rasismen i sitt eget jag, i alla de relationer och sammanhang som vi dagligen (åter)skapar, i ett samhälle där rasismen normaliseras allt mer. Det är svårt, komplext och smärtsamt. Men oundvikligt om reell förändring ska kunna uppnås.

Feministiskt initiativ har arbetat fram en gedigen kulturpolitik där vi bland annat vill börja med att åtgärda snedrekryteringen inom statligt stödda kulturverksamheter. Störst krav ska ställas

på aktörer med störst resurser. Mindre aktörer ska tillföras resurser för att arbeta med kompetensutveckling och breddad, icke-diskriminerande rekrytering. Vi vill också att särskilt riktade chefsutbildningar och mentorskapsprogram, som tidigare gett god effekt vad gäller jämställdhet, ska genomföras för fler underrepresenterade grupper. Ett intersektionellt perspektiv ska genomsyra framtida ledarskapsutbildningar.

Förändringen finns inom räckhåll. Vi har möjlighet att skapa verktyg som omformar viljan att "öppna upp" till en verklighet. Låt oss förverkliga en reell och fördjupad demokratisering av kulturlivet inom såväl deltagande och utövande som inflytande och hur resurser fördelas. Tillsammans kan vi skapa ett kulturliv och ett samhälle där alla kan verka, skapa och drömma på lika villkor.

Oldoz Javidi

Kulturpolitisk talesperson och kandidat till Feministiskt initiativs riksdagslista